VALORIFICAREA ARHETIPULUI MATERNITĂȚII ÎN UNIVERSUL POETIC VIEREAN

Nadejda IVANOV, doctor în filologie
Institutul de Filologie Română „B. P. Hasdeu”, Chișinău

Abstract. *In this article we reflected on the archetype of maternity in the poetry of Grigore Vieru. Throughout his life, the poet reflects on the fundamental themes of human existence: the theme of maternal principle, parental home, femininity, sacred-religious relationship, death, etc., in order to find a unique way of self-access. But of all, in the creation of the bessarabian poet, the Mother was the first, its appear an inner experience, an abyssal profoundness, an mystery that he did not fully know. And yet, it remains a mystery, the archetype of maternity, which protects his being. So, the resonance of the echo of the eternal love of the mother is felt in any word of poetry, becoming practical, a condition of existence and a primordial element in the creation of the basarabian poet.*

Grigore Vieru a considera poezia o intimitate spirituală, și, fără nicio îndoială, în spațiul ei sacru aborda doar temele obsedante, care îi defineau ființa: tema copilăriei, tema principiului matern, casa părintească, feminitatea, relația sacru-religios, moartea etc. – teme fundamentale ale existenței umane, niște arhetipuri, la care poetul reflectă de-a lungul vieții, pentru a găsi calea unică de acces spre sine. Însă din toate, în creația viereană, întâietate a avut Mama. În urma lecturii versurilor, ni se creează impresia că de-a lungul anilor, poetul „luptă” cu cea mai mare nedreptățire a vieții – pierderea mamei, or, este zguduit de încercările simbolice de recuperare a raportului ontologic dintre eul liric și *ea* (Mama). Astfel că experiența interioară a unei răni sângerânde ni se arată mai mult decât un simbol, sau un principiu al existenței, se manifestă limpede ca o profunzime abisală, o taină lăuntrică pe care n-a ajuns s-o cunoască pe deplin, sau s-o stăpânească cu încercările poetice de a-și potoli dorul. Și totuși, rămâne a fi o taină ce-i ocrotește ființa. Astfel, deasupra tuturor trăirilor se ridică experiența sublimă de *a se transcende*. Invocând-o în versuri, eul liric cuprinde universul, „natura vegetală”, în termenii lui Theodor Codreanu, în care „s-a topit” mama – în apă, pământ, aer, flori, vânt, cer, căci doar „poezia este un miracol pământesc”, spune Gr. Vieru: „Și zic: Iar ochii mamei, / Copil, să-i vezi oricând - / În ram, în râu, în toate” (*Ochii mamei*). E limpede că celelalte teme din opera poetului „izvorăsc” din aceeași gură a Marii Zeițe, principiul ontologic esențial: divinitatea „Totului[1], reprezentată în universul poetic vierean de imaginea mamei, arhetipul **maternității**: „Reacțiile fundamentale ale liricii lui Vieru , afirmă Mihai Cimpoi, mișcările sufletului cu acea «curgere de grâu» solemnă, ca și mișcările ciclice cosmice – se adună într-un centru nuclear Mama (maternitatea), care este Marele Simbol și Marea ei temă. Celelalte motive-cheie (copilăria, iubirea, cântecul, pământul, Patria) se țes și se întrețes într-un întreg, datorită acestui unic fir structurant”[2].

Gândirea poetică este dominată totalmente de făptura *ei*, căci toate versurile sunt parcă trecute printr-o sensibilitate neliniștitoare, plină de zbucium, dor, regrete, remușcări, dar și printr-un sentiment splendid, înălțător, misterios. După pierderea mamei personale, poetul restabilește comunicarea și ambianța intimă cu ființa mamei prin vers, însă aici ea i se va relevă ca o parte integratoare a unui sine comun. Astfel că „rezonanța maternă” o percepem drept o chemare a *animei*, forța proprie arhetipală feminină. În acest sens, Theodor Codreanu scrie în *Duminica mare a lui Grigore Vieru*: „În structura antropologică a lui Grigore Vieru este, poate, prea multă *anima*, sau prea multă *yang*, în limbajul filosofiei chinezești”[3]. Arhetipul maternității îi descoperă viziuni noi asupra atitudinii, scopului și sensului primordial asupra existenței, și-l cheamă să-și împlinească menirea, *să fie ce este cu adevărat*, să lupte pentru identitatea și valorile naționale. Prin urmare, în imaginarul poetic vierean, mama, nu mai poate fi disociată de ființa poetului, ci devine un țesut viu al sufletului, drama sa fundamentală, dar și *numinosul* lăuntric, focul din vatră, care-i regenerează forțele creatoare, puterea, credința în devenire. Criticul literar Andrei Țurcanu susține că „În figura ei se deslușesc înțelesurile adânci ale lumii, în jurul acestui mit poetic cu infinite deschideri și relaționări de sensuri «se învârtesc sori și constelații». Fisurile istoriei, dramele realității, rupturile existențiale din poezia lui Grigore Vieru prin inima mamei trec, se exprimă și se verifică în puterea ei de rezistență, în rostul ei de ocrotitoare a vieții, în dovezile de dragoste, dăruire și

[1] Eliade. Drumul spre centru. Antologie alcătuită de GabrielLiiceanuși AndreiPleșu. București: Univers, 1991, p. 64.
[2] Cimpoi Mihai. Grigore Vieru. Poetul arhetipurilor. Chișinău: Prut Internațional, 2005, p. 44.
[3]Codreanu Theodor. Duminica mare a lui Grigore Vieru. București-Chișinău: Prut Internațional, 2004, p. 276.

BDD-A32477 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:24 UTC)

jertfă umană”[1]. În cele din urmă, considerăm că făptura mamei formează coloana ontologică a poetului, care pornește din infernul ființei și se înalță în nemărginitul cer, prin urmare, în ea își găsesc liniște toate contrariile existenței: suferință – fericire, masculin – feminin, viață – moarte, putere – eros, adult – copil, mamă - iubită: „Se încălzește cerul, mamă, / De la mâinile tale, / Se luminează-n adânc, / Își liniștește / Nemărginirea. (…) Nimic, ah, mai îndepărtat / Ca cerul, / Ca adâncul de sus, / Fără mâinile tale, Mamă!”; „Chipul tău, mamă, / Ca o mie / De privighetori rănite, / Ochii tăi / În care s-au întâmplat / Toate / Câte se poate întâmpla / Pe lume”, „Curat / E numai fulgerul / Ce-a scăpărat acum: / Adâncă rădăcină / A cântecului cosmic / Auzi? / A bubuit o inimă! / Și inima ceea / A viețuit la mine-n / Piept. / M-am despărțit / Nu de tine, / M-am despărțit / De trupu-mi. / Te mai gândesc / Și încă te-aștept” (*Albina*).

Enigma ființei materne umple întreg universul poetic vierean cu un aer proaspăt, viu, purificator și regenerator, încât oricărei ființe sau nefințe îi este conferită o valoare sacră, de o importanță cosmică. Nu vede cum ar putea cinsti amintirea despre mamă, dacă nu s-ar pleca în fața Naturii – Mamă: ierbii, ramului, ploii, muntelui, florilor etc., imagini ce copleșesc și inundă ființa poetului cu o realitate diferită decât cea obișnuită. Imaginile sublime au o funcție revelatorie mistică, redescoperind astfel calea ontologică spre brațele mamei: „Ploaie, tu / aerul meu verde matern! / Nu știu alții cum sunt, / dar eu, / fără tine, mă usuc / ca o foaie. / Toate cântecele mele neînțelese / sunt rugăciuni pentru ploaie” (*Aer verde, matern*); (Aici, omul prin ploaie / Trece descoperit / Ca într-un ritual, / Iar melcul / Din palma copilului / Prețuiește mai mult / Decât tot argintul lumii. (…) Alipită de cer, / Clar și profund, ciocârlia / Cântă farmecul vieții, / De firul de aur / Al versului ei / Atârnă pământul întreg. (…) Cerul crește, vibrând, / Mărit de cântecul greierilor” (*Casa părintească*); „Mamă, / tu ești Patria mea! / Creștetul tău - / vârful muntelui / acoperit de nea. / Ochii tăi - / mări albastre. / Palmele tale - / arăturile noastre. / Respirația ta - / nori / din care curg ploi / peste câmp și oraș” (*Mamă, tu ești...*). Considerăm că starea nostalgică dominantă a eul poetic ilustrează accederea la libertatea lăuntrică a *copilului interior*. Nu ne referim aici neapărat propriu-zis la copilăria poetului, care n-au fost deloc ușoară și fericită, ci la starea de beatitudine nemuritoare întipărită în ființă ca o matrice ontologică. Apoi invocarea mamei în repetate rânduri în poezii produce o impresie că e un mijloc de introspecție spirituală spre locul său de repaus, ocrotitor, în care își permite să nu fie maturul lucid și puternic, ci se descoperă copilul fragil. Momentele de asceză ale eului liric pot fi elucidate în mai multe poezii din creația sa, însă ne vom opri să exemplific motivul căutării orfice a mamei cu poezia *Bună dimineața*:

„Tot ce-a fost zi
S-a cosit.
Secera Lunii
Uitată pe chipul tău.
Sclipește pe chipul tău, mamă,
miriștea lacrimii,
prin care sufletul meu
rătăcește desculț.
Îmi schimb locul, cerul,
aerul, fug
la munte, la mare.
Dar același ochi
al aceleiași stele
mă urmărește de sus mereu
și pretutindeni.
Pretutindeni secera Lunii
uitată pe chipul tău.
Tu zici:
„S-au trecut trandafirii,
dar cerul nu trece,
cerul nu trece nicicând”.
Adevărat, adevărat,
ca miezul de noapte
pe zidul unei cetăți.
Și numai cu spada miresmei,
A celei ca floarea de tei,
cu spada străveche
a miresmei de pâine,
pâine care o scoți în genunchi,
din cuptor,
întrerup noaptea,
curgerea ei nesfârșită.
Din ceasul acesta,
din rouă mi-e sufletul
și trupul la fel.
Din nou sunt parcă născut
din ceasul acesta.
Bună dimineața, mamă!
Bună dimineața, lume!
Bună dimineața, nădăjduire:
pom aproape sălbăticit!
Rămâi, mai rămâi încă verde
o clipă, un ceas, o zi.
Și mâine,

[1]Țurcanu Andrei. Fenomenul șaizecist: forme de creativitate în lupta cu inerția dogmei (II). Akademos 2015, p. 147.

BDD-A32477 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:24 UTC)

Dar tot mai pustie mi-e gura
de cântec,
de cântecul tău.
Îmi curge, mamă,
Însingurarea pe trup
ca apa pe stânci,
mâine mă vei găsi oglindit
în răsăritul întreg,
în toată lumina neînceputǎ
a lumii
prin care palid va trece
secera Lunii”.

Poezia reflectă tehnica mitică a eliberării eului liric din suferința condiției umane și trecerea prin ciclul moarte-renaștere simbolică, reflectată în versuri prin sfârșirea nopții și ivirea zorilor. Prin re-găsirea mamei în plină Lună, eul liric re-descoperă dimensiunea abisală în care se ascund „tendințele oarbe, dorințele mute și imboldurile creatoare” (Luigi Pareyson), or trece dincolo de realitatea dură a despărțirii de ea și o regăsește în ființa-și căptușită acum de speranțe și stări de beatitudine, proclamând noul început cu salutul *Bună dimineața!* De altfel, Luna, după cum afirmă hermeneutul Mircea Eliade, simbolizează *yin*-ul, energia cosmică feminină, în cazul nostru identificată cu imaginea mamei: „Omul modern, scrie Eliade, regăsește situațiile arhetipale. Până și somnul său și pornirile sale orgiastice sunt încărcate de o semnificație spirituală. Prin simplu fapt că descoperă înăuntrul ființei sale ritmurile cosmice – alternanța zi – noapte sau iarnă – vară, de exemplu –, el ajunge la o înțelegere mai deplină a destinului și a rostului său”.[1]

În concluzie, constatăm că poezia este mediul sensibil în care eul liric tinde să proiecteze cât mai exact posibil ființa mamei enigmatice, ce-i asigură momente de purificare, ocrotire și forțe în devenire. Astfel că din experiența aceasta intimă, din arhetipul maternității – arhetipul totalității, se revarsă toate celelalte teme de meditații poetice, mai mult chiar, rezonanța ecoului dragostei eterne a mamei se resimte în orice cuvânt vierean, devenind practic, o condiție a existență și un element primordial în creația poetului basarabean.

[1] Eliade Mircea. Imagini și simboluri. Eseu despre simbolismul magico-religios. Prefață de Alexandra Beldescu. București: 1994, p. 44.

BDD-A32477 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:24 UTC)